

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2023)

Bahar AKSU

Dr.

baharaksuu9@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9153-1450>

Türkçe Sesbilim Araştırmaları için Kapsamlı Bir Metin Arayışı: “Rüzgâr ile Güneş” ve “Yalancı Çoban” Metinlerinin Karşılaştırılması

*In the Search for a Generic Text for Turkish Phonetic Studies: A
comparison of the North Wind and The Sun vs. The Boy Who
Cried the Wolf*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 26.02.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 27.04.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2023

Atıf/Citation

Aksu, B. (2023). Türkçe sesbilim araştırmaları için kapsamlı bir metin arayışı: Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerinin karşılaştırılması. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 135-154. <https://doi.org/10.34083/akaded.1256702>

Aksu, B. (2023). In the search for a generic text for Turkish phonetic studies: A comparison of the North Wind and The Sun vs. The Boy Who Cried the Wolf. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(1), 135-154. <https://doi.org/10.34083/akaded.1256702>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Sesbilimde söyleyiş odaklanan çalışmalarda kullanılan ve başlıca hazırlıksız (spontaneous) ve hazırlıklı (careful) konuşma olarak ikiye ayrılan materyaller birçok söyleyiş deneyinin içeriğini oluşturmaktadır. Diğer dillerde yapılan sesbilim çalışmalarında hazırlıklı konuşma örneği olarak sözcük listelerine ek olarak o dilin sesbilgisi özelliklerini içeren kapsamlı metinler kullanılmaktadır. Ancak bu örnek metinlerin diller arası uygunluğu tartışma konusu olmuştur. Bu çalışmada sesbilim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan iki İngilizce metin Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban'ın Türkçe karşılıkları ve bu metinlerin Türkçenin ses yapısı göz önünde bulundurularak sesbilim söyleyiş deneylerinde materyal olarak kullanım uygunluğu değerlendirilmiştir. Bulgular sonucunda, Yalancı Çoban metninin Rüzgâr ile Güneş metnine göre kısmen daha kapsamlı bir metin alternatifi sunmakla birlikte, Türkçenin kendine has sesbilgisi özelliklerinden ötürü daha kapsamlı bir metin ihtiyacının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sesbilim özelliklerini kapsayan genel bir metnin sesbilim araştırmalarında kullanılması ve yaygınlaştırılması, Türkçe sesbilim alanında yapılan çalışmalarının karşılaştırılabilirliğini de artıracaktır. Sonuçlar, kapsamlı bir metinde Türkçenin ses yapısı bilgilerinden olması gereken özellikleri sıralayarak oluşturulacak bir metin veya alternatif metinler ihtiyacının altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: sesbilim, Türkçe sesbilgisi, akustik analiz

Abstract

The materials used in studies focusing on speech production in phonetics mainly divided into spontaneous and careful speech, constitute the content of many pronunciation experiments. In addition to word lists used as careful speech samples, comprehensive texts containing the phonetic features of that language are used in other languages for phonetic studies. However, the cross-linguistic compatibility of these sample texts is controversial. In this study, the Turkish equivalents of the two English texts 'The North Wind and The Sun' and 'The Boy Who Cried Wolf' that are widely used in phonetics research, and their suitability in terms of phonetic experiments were evaluated according to the phonetic and phonologic features of Turkish. The findings revealed the need for a more comprehensive text due to the specific phonetic and phonological features of Turkish. However, the Boy Who Cried Wolf text offers a slightly more comprehensive text alternative to the North Wind and the Sun text. The use and dissemination of a general text covering phonological features in phonetic studies will also increase the comparability of phonetic studies in Turkish. The results underline the need for a general text, or a set of texts, by listing the features that should be among the phonetic information of Turkish in a comprehensive text.

Keywords: phonetics, Turkish phonology, acoustic analysis

1. Giriş

Bu çalışma Türkçe sesbilim çalışmalarında kullanılan metinlerin Türkçe'nin sesbilgisi özelliklerini ne derecede kapsadığını incelemektedir. Sesbilim çalışmalarının amaçlarından bazıları bir dilin sesbilgisi özelliklerini belirlemek, seslerin o dildeki akustik değerlerini tespit etmek veya artikülasyon hareketlerini saptamak ve bunların konuşmacılar arasında çeşitli fiziksel, biyolojik ve sosyal etmenlere göre (örn. yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik statü vb.) nasıl değişiklikler gösterdiğini incelemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda sesbilim çalışmalarında kullanılan materyaller temelde doğal konuşma ve kontrollü konuşma kayıtları olarak ikiye ayrılır. Her iki yöntemin de sesbilim deneyleri için kendine özgü avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Her ne kadar günlük/olağan konuşmaları içeren ses kayıtları ses analizleri için en ideal tercih olsa da çeşitli nedenlerden dolayı olağan konuşma kayıtlarının kullanılabilirliği tercih edilmemektedir. Örneğin, olağan bir konuşma kaydı araştırmanın konusunu kapsayan sesleri yeterli oranda içermeyebilir. Her konuşmacı/katılımcı hedef sesleri benzer sıklıkta üretmeyebilir. Ek olarak, seslerin eş-sesletimi ve sesin sözcük başı, sözcük ortası veya sözcük sonu gibi değişik konumlarda üretilmesi akustik değerlerini değiştirmektedir. Hedef seslerin istenilen sıklıkta ve konumda üretilmesini beklemek kayıt sürelerini uzatıp katılımcı için fiziksel yorgunluğa ve de araştırmacı için ham veri işleme süresini uzamasına neden olur. Bu tür değişkenlerin çeşitliliğini ve etkisini azaltmak amacıyla sesbilim araştırmalarında yazılı metinlerin veya kelime listelerinin sözlü olarak okutulması ve kayıt altına alınması yaygın bir metodolojik yöntemdir. Örneğin İngilizce sesbilim çalışmalarında ünlülerin analizi için '*heed, hid, head, had, hod, hawed, hood, and who'd*' sözcük listesi ünsüzlerin eş-sesletim etkisini en aza indirdiğinden yaygınlıkla kullanılır. Sözcük listelerine alternatif olarak, '*The North vs The Wind*' (Rüzgar ile Güneş) veya '*The Boy Who Cried Wolf*' (Yalancı Çoban, Deterding, 2006) metinleri de İngilizce sesletim çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Türkçe'nin sesbilgisi tanımının yapıldığı çalışmalara baktığımızda da bu metinlerin Türkçeleştirilmiş versiyonunun kullanıldığına rastlamaktayız (Bkz, Zimmer ve Orgun, 1992). Zimmer ve Orgun (1992) Rüzgâr ile Güneş metnini kullanarak Türkçedeki seslerin sesbirim betimlemelerini yapmıştır. Deterding (2006) çalışmasında bu metnin İngilizcenin sesbilgisi açısından yeterli örnekleri içermediğini tartışarak alternatif bir metin önermiş ve bu metin (Yalancı Çoban) son yıllarda yapılan İngilizce sesbilgisi çalışmalarında yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak bu metinlerin birebir çevirisinin sesbilim veya Türkçe sesbilgisi açısından kapsayıcılıkları yeteri kadar irdelenmemiştir. Rüzgâr ile Güneş metni temelde İngiliz sesbilgisine yönelik olarak her fonemin temsil edileceği şekilde hazırlanmıştır (Baird ve ark,2021). Baird ve ark (2021) Rüzgâr ile Güneş (the North Wind and the Sun) metninin çeşitli diller arasında sesbilgisi açısından uygunluğunu incelediği çalışmada, betimlenen dillerin ağırlıkla Hint-Avrupa kökenli olduğu ve çoğunlukla bütün fonemleri kapsayamadığını ve metnin

üzerinde o dilin sesbilgisi kurallarına göre değişiklikler yapılmasının daha kapsamlı ve geçerli bir yöntem olacağını ileri sürmüşlerdir. Türkçe, Altay dil ailesinin bir alt branşı olarak, sesbilgisi açısından Hint-Avrupa dillerinden farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla sesbilim veya Türkçe sesbilgisi çalışmaları için kullanılacak kapsamlı bir metnin veya Rüzgâr ile Güneş metninin bu özellikleri ne ölçüde içerdiği sesbilim materyali olarak kullanılmadan önce incelenmelidir.

Bu çalışmada sesbilim ve İngilizce sesbilgisi alan yazınında sıklıkla kullanılan iki metnin Türkçe çevirileri ve bu çevirilerin Türkçe sesbilgisini kapsayıcılığı açısından yeterliliği ve kullanılan materyal olarak uygunluğu irdelenmiştir. Bir sonraki bölümde Türkçenin sesbilgisi özellikleri tanıtılmış, sesbilim ve Türkçe sesbilgisi alanındaki çalışmalar ve kullanılan ses materyalleri incelenmiştir. Yöntem bölümünde bu çalışmanın konusu olan iki metnin hangi açılardan incelendiği ve teknik bilgiler paylaşılmıştır. Takip eden bölümlerde bulgular sunulmuş ve son olarak bulguların ışığında Türkçe sesbilgisi ve sesbilim çalışmalarında kullanılacak materyallerin içeriği değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1 Türkçe Sesbilgisinde Sesletim Açısından Öne Çıkan Özellikler

Türkçe sesbilim-sesbilgisi arakesiti araştırmalarında kullanılan metinlerin Türkçe sesbilgisi açısından uygunluğunu için öncelikle Türkçe sesbilgisi özelliklerinden kısaca bahsetmek gerekir. Türkçe sesbilgisini her açıdan incelemek bu çalışmanın kapsamını aşacağı için odağımız sesbilimle çalışmalarıyla alakalı kısımlarla sınırlandırılmıştır (detaylı sesbilgisi için bkz. Demir ve Yılmaz, 2011). Türkçe sekiz ünlü ve 21 ünsüzden oluşan sesbirim envanterine sahiptir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Türkçe ünlü ve ünsüz envanteri ve ses-sembol eşleştirmesi (Kopkallı-Yavuz, 2010)

Ünlüler	Harf	a	e	ı	i	o	ö	u	ü
	IPA	ʌ	ɛ	u	ɪ	o	œ	u	y
Ünsüzler	Harf	b	c	ç	d	f	g	ğ	h
	IPA	b	dʒ	tʃ	d	f	g	-	h
	Harf	j	k	l	m	n	p	r	s
	IPA	ʒ	k	l	m	n	p	r	s
	Harf	ş	t	v	y	z			
	IPA	ʃ	t	v	j	z			

Ünlü ve ünsüz sesbirimcikler çeşitli kaynaklarda farklı sayılarda tespit edilmiş bu sayılar ünlüler için sekizden 25'e kadar yer bulmuş, ünsüzler içinse 21'den 36'ya kadar çeşitlilik göstermiştir (Davutoğlu, 2010). Bu çalışmalar ve Tablo 1'de göze çarpan bir diğer unsur da yumuşak g <ğ> sesinin sesbirim fonksiyonu tartışmasıdır. Birçok çalışma yumuşak g sesini ünsüz sesbirimlere dahil etmezken, Kopkallı-Yavuz (2010) bu sesin ünsüz veya uzatım işlevinin tartışmasının devam ettiğini belirtmiştir. Sesbirimcikler çeşitli çalışmalarda farklı sayıda belirtildiği için bu çalışmanın odağına alınmamıştır. Standart Türkçe sesbirim envanterine dair metin incelemelerinde Tablo 1'de yer alan Kopkallı-Yavuz (2010) çalışması esas alınmıştır.

Altay dil ailesinin bir üyesi olan Türkçenin sesbilgisi yapısında Hint-Avrupa dillerinden farklı olarak öne çıkan başlıca özelliklerinden biri ünlü uyumdur. Ünlü uyumu kısaca sözcük kökünde bulunan ünlünün (çok heceliyse son ünlünün) ön/arka, yuvarlak/yuvarlak olmayan özelliğine göre takip eden eklerdeki ünlülerinde aynı sınıftan (kapalı, ön, yuvarlak) olması kuralıdır (Levi, 2000; Yavaş, 2010; Kabak & Weber, 2013; Ergenç ve Uzun, 2017). Standart Türkçe ünlü uyumuna uymayan öz Türkçe sözcükler için farklı yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Örneğin, 'ana, alma' gibi sözcükler ünlü uyumuna aykırı olarak anne, elma şeklinde telaffuz edilmektedir. Demircan (1996) sözcük köklerinde uyum ve dolayısıyla uyumsuzluk olmadığını savunup ünlü uyumunu kök-ek bürünsel (prosodic) parça olarak kavramsallaştırmıştır. Öte yandan, Polgardi (1999), ve Clements ve Sezer (1982) sözcük kökündeki ünlü uyumunun Türkçede artık aktif olmadığını ve bu gibi örnek sözcüklerde ünlü uyumu aranmaması gerektiğini vurgulamıştır. Özetle, sondan eklemeli yapısal özelliği ve ünlü uyumu özelliği Türkçe için belirli seslerin sadece belirli sözcük konumlarında bulunmasına yol açmıştır. Örneğin geniş yuvarlak/dudaksız ünlüler ünlü uyumu gereği ikinci veya takip eden hecelerde bulunmaz. Ancak güncel Türkçede diğer dillerden ödünç aldığımız sözcüklerde bu kural geçerliliğini yitirmiştir (Bkz. 1a)

- 1a. banliyö, trafo

Türkçe sesbilgisinin öne çıkan bir diğer özelliği de hece yapılarıdır. Türkçede heceler, genellikle -ZÜ, -ÜZ, (Ü)ZZ, ve Z(Ü)ZZ kalıplarındadır. Her ne kadar Türkçe yapı olarak -ZZÜZ formuna izin vermese de güncel Türkçe yazımda diğer dillerden Türkçeye aktardığımız sözcüklerde bu kural yazım olarak geçerliliğini yitirmiştir. Eski tarihli yazılı metinlerde 'tiren, sıyor, firen' gibi yazım örneklerine rastlanılsa da bu kullanımlar TDK ve benzeri sözlüklerin güncel versiyonlarında bulunmamaktadır. Ancak, yazımda yaptığımız değişiklikler söyleyişle paralel ilerlemeyebilir. Son yıllarda dilimize geçen ödünç sözcüklerde söyleyiş kadar yazılışında etkisi bulunmaktadır. Dil devriminden önce Türkçeye dahil olmuş birçok sözcükte söyleyiş etkisi yazıda görülürken, son yıllarda iletişim aletlerinin günlük hayatımızın bir parçası olmasının da etkisiyle diğer dillerden ödünç aldığımız sözcüklerde bu sözcüklerin yazılışında değişikliğe gitmeme, söyleyişindeyse kısmi değişiklikler olduğu görülmektedir.

Örneğin Covid-19 sözcüğünü tüm basın yayın kuruluşları ve resmî kurumlar aynı şekilde yazarken, söyleyişte de İngilizce hali yaygın olarak kullanılmış, 'Kovit' gibi Türkçe sesbilgisi özellikleriyle uyumlanmış hali yaygınlaşmamıştır. Yazı ve söyleyiş arasındaki değişimi incelemek açısından bu tür örneklerin daha fazla bulunduğu yahut tekrar ettiği bir metin ihtiyacı geçerliliğini korumaktadır. Örneğin, bazı çalışmalar Türkçede bulunan -ZZÜZ hecelerinin konuşmacılar tarafından ünlü uyumu dikkate alınarak ünlü iç türemesine (vowel epenthesis) maruz kalarak üretildiğini belirtmektedir (Van der Hulst & Van de Weijer, 1991, Kornfilt, 2003). Öte yandan Bellik (2018) -ZZÜZ hece formundaki -Z_(v)ZÜZ üretimini ünlü müdahalesi (vowel intrusion) olarak tanımlamakta ve bu ünlülülerin diğer ünlülerden eş-sesletim etkisi sebebiyle ayrıştığını vurgulamaktadır. Bir diğer deyişle, 'tren' sözcüğünün söyleyişinde üretilen /I/ sesi ünlü uyumu ve ünsüz ünlü eş-sesletimi etkisiyle üretilmekte ancak artikülasyon ve akustik özellikler açısından tam /I/ sesini vermemektedir. Bu hece yapısını içeren söyleyişlerde işittiğimiz ünlü seslerin akustik değişiklik gösterip göstermediği (örneğin siren vs tren), bilgim çerçevesinde, henüz incelenmemiş olup alan yazında tamamlanması gereken bir eksiklik olarak bulunmaktadır. Türkçede bulunan hece yapılarına ek olarak, Türkçenin sondan eklemeli dil özelliği de sözcüklerin sesbirim çeşitliliğini bu tür çalışmalarda kısıtlayabilir. Örneğin İngilizcede tek hece bakımından zengin ve anlamlı örnek cümleler üretmek mümkünken, Türkçede sözcüğe cümledeki konumuna göre gelen ekler tek heceli sözcük çeşitliliğini daraltmaktadır.

Son olarak, Türkçenin sesbilgisinde sesletim açısından öne çıkan bir diğer özelliği de sözcük sonu ünsüz ötümsüzleşmesidir. Türkçede sözcük sonunda bulunan ötümlü duraklamalı sesler (/b,d,g/) ve patlamalı-sızmalı /dʒ/ sesi ötümsüz hale gelmektedir. Diğer dillerden ödünç alınan sözcüklerin söyleyişinde ötümsüzleşme kuralının uygulanmasında bir tutarlılık bulunmamaktadır. Örneğin, 'kitab, meded, hudud' gibi kelimelerde ötümsüzleşme özelliğinin uygulandığını görmekle beraber, 'miting, lig, briefing' gibi sözcüklerde bu kuralın, en azından yazı boyutunda uygulanmadığı gözlemlenmekte, söyleyiş boyutundaki çeşitliliği de henüz bilinmemektedir. Ek olarak, uzun ünlü barındıran bu ödünç kelimeler Arapça ve Farsçadan ödünç aldığımız sözcüklerin aksine Türkçede kısa ünlü ile üretilmektedir. Dolayısıyla sesletim açısından iki farklı özellik barındıran (uzun ünlü, sözcük sonu ötümsüz ses) ödünç sözcüklerde Türkçenin farklı yaklaşımlar sergilediği görülmüştür.

Özet olarak, Türkçede bulunan ünlü uyumu kuralı, bir sözcüğe gelen eklerin ses çeşitliliğini kısıtlamakta ve sesbilim analizi açısından metin esnekliğini daraltmaktadır. Benzer olarak Türkçenin hece yapısı, sondan eklemeli özelliği, sözcük sonu ötümsüzleşmesi ve sesletimde soluklama gibi özellikleri de sesbilim analizinde kullanılacak metnin hazırlanmasında göz önünde bulundurulması gereken bazı hususlardır. Türkçenin sesbilgisine dair bu özelliklerin sesbilim çalışmalarını için bir dezavantaj oluşturmadığını vurgulamak isterim. Türkçe sesbilgisi akustik incelemeleri

için hazırlanmış bir metinde sesbirimlerin sıklık dağılımı kadar, yukarıda bahsedilen sesbilgisi özelliklerinin bulunurluğu ya da ihlalleri de dahil edilmelidir. Hint-Avrupa dillerine, özellikle de İngilizce sesbilgisine yönelik hazırlanmış bir metnin, Altay ailesinin bir üyesi olan Türkçeye uygulamaya çalıştığımızda bu hususlar metnin kapsamlılığını azaltabilmektedir. Dolayısıyla, Türkçenin kendine has sesbilgisi özelliklerini göz önünde bulundurarak hazırlanmış veya uyarlanmış bir metin ihtiyacı sesbilim çalışmaları açısından geçerliliğini korumaktadır.

2.2 Türkçe Sesletim Çalışmalarında Kullanılan Materyallere Genel Bir Bakış

Diğer dillerde olduğu gibi, Standart Modern Türkçe'nin sesletim çalışmalarına odaklanan yayınlar arasında veri toplama yöntemleri açısından değişiklikler bulunmaktadır. Bir dile ait tüm sesleri, eş-sesletim, sesbirim ve sesbirimcik dizilişlerinde akustik olarak incelemek başta zaman ve diğer değişkenler açısından pratik bir çalışma değildir. Sesletim çalışmalarında öncelikle odak ses grubu (duraklamalı ünsüzler, kapalı ünlüler gibi) belirlendikten sonra sesin sesletim koşulları belirlenerek akustik veya artikülasyon incelemeleri yapılmaktadır. Standart Modern Türkçe çalışmalarına baktığımızda çoğu çalışmada materyaller sözcük listelerinden oluşturulmuştur (Kopkallı-Yavuz, 1993, 2010; Kılıç, 2003; Davutoğlu, 2010). Zimmer ve Orgun (1992) Türkçenin sesbirimlerini inceledikleri çalışmalarında İngilizce alan yazında da sıklıkla kullanılmış Rüzgâr ile Güneş metninin birebir çevirisini kullanılmışlardır. Yakın zamanda yapılan bir çalışmada Yağlı (2018) toplum-sesbilim çalışmasında /k/ ve /t/ seslerine odaklanmış ve bu seslerin üretimi için sözcük listesi okumaya ek olarak röportaj ve harita tamamlama diyalog etkinliği gibi alternatif materyallere yer vermiştir.

Görüldüğü üzere, Türkçe sesletim çalışmalarında sözcük listeleri ağırlıkta kullanılmakta, metin içeren çalışmalarda ise metinlerin sesletim açısından kapsamlılığı yeteri kadar incelenmemiştir. Bu noktada, sözcük listeleri kullanışlı iken neden bir metin kullanımına ihtiyaç duyulmalı sorusu gelebilir. Sesletim çalışmalarında materyal içeriği kadar önemli olan bir diğer konuda veri elde etme teknikleri ve sesletim koşullarıdır. Aynı nehirde iki kere yıkanılmaz sözünde olduğu gibi bir konuşmacının herhangi bir sesi aynı akustik özellik ve artikülasyon biçiminde üretmesi mümkün değildir. Farklı veri elde etme teknikleri (diyalog vs monolog kayıtları) aynı materyal içeriğin konuşmacılar arasında farklı şekillerde söyleyişine yol açabilir (Warner ve Tucker, 2011, Ernestus vd., 2015). Ek olarak, toplum-dilbilim araştırmalarının ortaya çıkardığı gibi, konuşma biçimimiz, sosyal ilişkiler üzerinden şekillendiği için bir konuşmacının ses kayıt ortamında bir araştırmacıyla konuşması ile sosyal ortamında arkadaşıyla konuşması söyleyiş biçiminde farklılıklara yol açmaktadır (bkz, biçem kaydırma/ 'style-shifting', Eckert ve Rickford, 2002). Dolayısıyla, sesletim deneyleri için kullanılan malzemelerin mümkün olduğunca doğal konuşma tonuna yakınlığı bulguların geçerliliğini artırmak için önemlidir. Benzer şekilde, tek tek sözcük listesi okutulması ile aynı sözcüğün bir metin içerisinde okunması vurgu ve tonlama

açısından değişmekte ve bu değişiklikler hedef seslerin akustik değerlerini etkilemektedir. Bu noktada sesbilim çalışmalarında materyal olarak metin kullanımı konuşmacının tek tek sözcüklere odaklanmasının önüne geçebileceği için sözcük listelerine göre daha fazla avantaj sağlamaktadır (Ladefoged, 2003). Ancak bu avantajın Standart Modern Türkçe çalışmaları için geçerli olduğunu, diyalekt, bölgesel veya sınıfsal aksan değişimleri gibi çalışmalarda yazılı metin kullanılarak elde edilecek ses kayıtlarının konuşmacılarda Standart Türkçeye yönelik biçem kaydırmaya yol açabileceğinden yöntem açısından sorun yaratacağını not düşmek gerekir.

Sonuç olarak, Türkçe sesletim çalışmalarında kullanılan örnek metin Rüzgâr ile Güneş (Zimmer ve Orgun, 1992) olmuştur. İngilizce alan yazında son yıllarda ‘The Boy Who Cried Wolf- Yalancı Çoban (Deterding, 2006) yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Deterding (2006) yaptığı incelemesinde Rüzgâr ile Güneş metninin, İngiliz sesbilgisine dair tüm özellikleri ve sesbirimlerini içermediğini tespit etmiş ve alternatif olarak Yalancı Çoban metninin daha uygun bir materyal olduğunu tartışmıştır. Bu çalışma, bahse konu iki metnin Türkçe çevirilerinin Standart Modern Türkçe sesletim çalışmaları açısından kapsamlılığını incelemeyi hedeflemektedir. Standart Modern Türkçe sesletim çalışmalarında kullanılmak üzere kapsamlı bir metnin gerekliliği devam etmekle beraber, Baird ve ark.’ında (2021) altını çizdiği gibi bu metinlerin hedef dilin sesbilgisi özelliklerine göre incelenmesi ve değiştirilmesi gereken kısımların tespit edilmesi başlangıç noktası olacaktır. Bu hedef bağlamında aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur.

1. Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinleri Türkçe sesbilgisi özelliklerini ne derecede kapsamaktadır?
2. Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinleri Standart Türkçede ünlülerin akustik analizi için sesletim özelliklerini ne derecede kapsamaktadır?
3. Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinleri Standart Türkçede ünsüzlerin akustik analizi için sesletim özelliklerini ne derecede kapsamaktadır?

3. Yöntem

Standart Türkçe sesletim çalışmalarında kullanılmak İngilizce alan yazında sıklıkla kullanılan ‘Rüzgâr ile Güneş’ ve ‘Yalancı Çoban’ metinleri Türkçe çevirileri üzerinden karşılaştırılmıştır. ‘Rüzgâr ile Güneş’ metninin Türkçesi Zimmer ve Orgun’un (1992) çalışmasından alınmıştır. ‘Yalancı Çoban’ (Deterding, 2006) metni otomatik çeviri programı (Google Translate) ve yazarın düzeltmeleriyle birebir çevirisi yapılarak incelenmiştir (Bakınız Ek 1). Öncelikle incelenen metinlerin sözcük yoğunluğu ve çeşitliliği, hece yapısı ve sıklığı gibi genel özellikleri incelenmiştir. Daha sonra metinde bulunan sözcüklerin Türkçe sesletim çalışmaları için hangi açılardan avantajlar ve dezavantajlar barındırdığı saptanarak araştırma soruları alt başlıklar halinde

incelenmiştir. Çalışmanın odağı, metinlerin sesletim için uygunluğu/geçerliliği olduğu için ses kayıt ve akustik analizler yapılmamıştır.

4. Bulgular

Araştırmanın ilk sorusu olan ‘Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinleri Türkçe sesbilgisi özelliklerini ne derecede kapsamaktadır?’ cevaplamak için iki metnin ünlü, ünsüz seslerin bulunurluğu, sözcük derinliği ve çeşitliliği, hece yapıları ve sıklığı açısından karşılaştırılmış ve bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

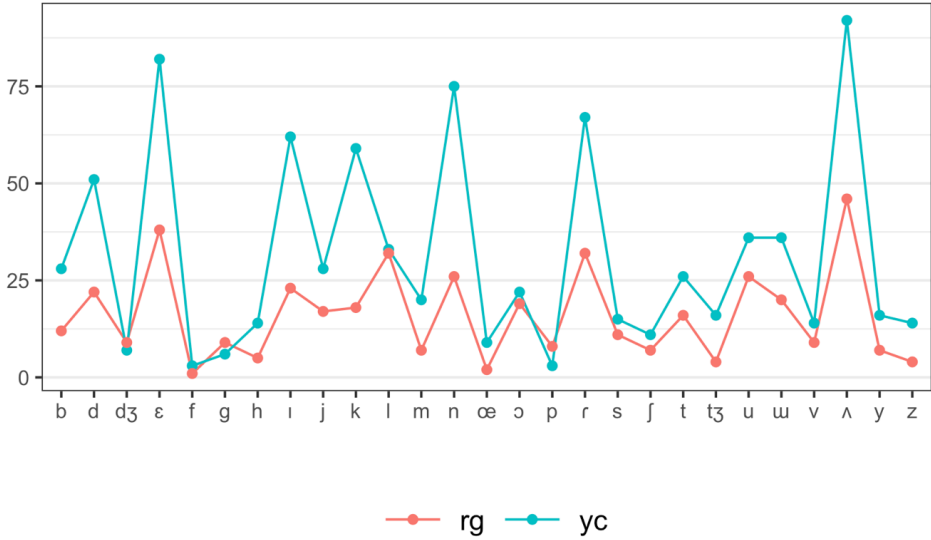
Tablo 2: Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerinin sesbilgisi açısından genel karşılaştırılması

	Rüzgâr ile Güneş	Yalancı Çoban
Toplam sözcük sayısı	65	158
Tekrar eden sözcükler	Yolcu (4), palto (4), daha (4), poyraz (3), kuvvetli (3), güneş (3), ol-mak (3)	Bir (13), ve (6), kurt (4), onun (3), ki (3), daha (3)
Tekrar oranı	%37	%21
Bulunmayan sesbirimler	/ʒ/	/ʒ/
Yumuşak g <ğ> sıklığı	3 /u:u/	12 ‘çeşitli ünlü eş-sesletimleri’
Zaman kipleri	Geçmiş zaman, -mişli geçmiş zaman	Geçmiş zaman
Hece yapıları ve sıklık oranı	-ZÜ (%53), ZÜZ (%39), ÜZ (%6), Ü (%1), ZZÜZ (%0,5)	-ZÜ (%47), ZÜZ (%41), ÜZ (%6), Ü (%4), ZÜZZ (%1), ZZÜZ * (%0,2)

Tablo 2’in gösterdiği sonuçlar üzerinden genel olarak Yalancı Çoban metni gerek tekrar eden sözcük sıklığı gerekse seslerin eş-sesletim çeşitliliği açısından nispeten daha avantajlı durumdadır. Ancak her iki metinde de kapsamlı bir sesbilgisi analizi için gerekli koşulların tümü bulunmamaktadır. Örneğin, her iki metinde Fransızca ve Farsçadan ödünç aldığımız sözcüklerde bulunan /ʒ/ fonemini içermemektedir. Her iki metinde geçmiş zaman kip ve ekleri kullanıldığı için sözcük sonu seslerde benzer ek ve bağlantılı sesler kullanıldığı için çeşitlilik azdır. Örneğin, Rüzgâr ile Güneş metninde -di geçmiş zaman ekinin dördü ötümlü -di ekleyen yalnızca bir tanesinde ötümsüzleşme örneği bulunmuştur. Benzer olarak, Yalancı Çoban metninde geçmiş

zaman ekinin ötümsüzleşmesine de iki örnek bulunmuştur. Hece yapısı çeşitliliği bakımından her iki metin benzer gözükse de Tablo 2'ye detaylı baktığımızda Yalancı Çoban metninin nispeten daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Türkçe 'de en sık görülen -ZÜ hece yapısı Rüzgâr ile Güneş metninin yarısından çoğunu içermekteyken, Yalancı Çoban metninde hece yapılarının sıklığı ve çeşitliliği nispeten daha fazladır. Rüzgâr ile Güneş metninde Türkçenin sesbilgisine aykırı durumda bulunan hece yapısı örneği bulunmazken, Yalancı Çoban metninde 'plan' kelimesi ZZÜZ hece türünde örnek olarak bulunmaktadır. Sesbilgisi kurallarını ihlal eden sözcüklerin halk hikayeleri yazım türünde pek fazla bulunması her iki metni de bu açıdan dezavantajlı hale getirmiştir.

Rüzgâr ile Güneş metni toplam sözcük sayısı (65) ve tekrar eden sözcük sayısı oranıyla (%37) zengin bir metin alternatifi sunmamaktadır. Ünlü ve ünsüz sesbirimlerin sıklığını iki metin arasında karşılaştırdığımızda Yalancı Çoban'ın, fazla sözcük barındırmasının getirdiği doğal bir avantaj olarak, neredeyse tüm sesbirimleri daha fazla içerdiği bulunmuştur (Bkz. Şekil 1).

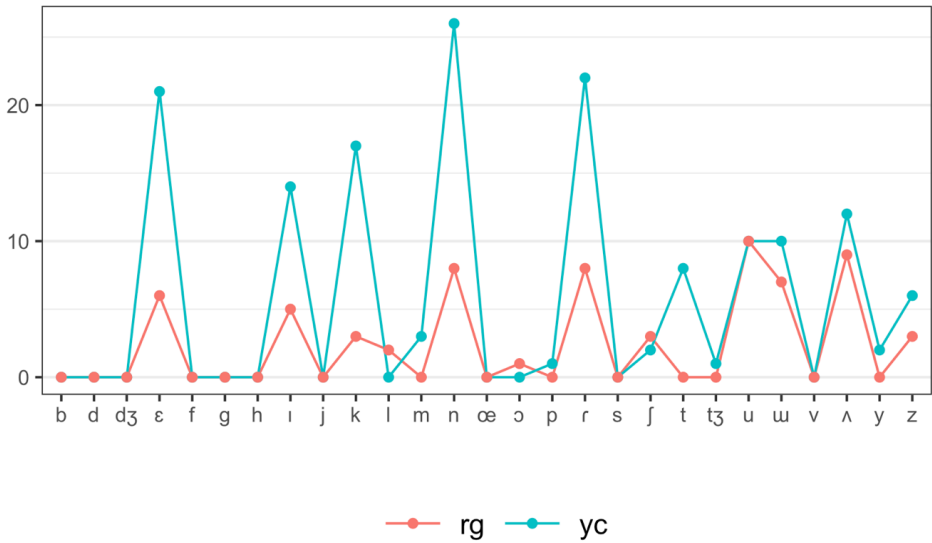

Şekil 1: Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metnlerinde bulunan sesbirimlerin sıklık karşılaştırması

Rüzgâr ile Güneş metninin daha fazla örnek içerdiği sesbirimler /g/ ve /p/ olmuştur. Ek olarak, iki metnin sesbirim sıklıkları açısından karşılaştıran bu görsel barındırdığı benzerliklerle Türkçe'nin eklemeli yapısının bazı sesbirimlerin (örn. /d/, /r/, /k/, /n/) daha çok kullanılmasına, bazı sesbirimlerinse /f/, /z/, /œ/ çok az kullanılmasına yol

açtığı göstermektedir. Sesbirimlerin sözcük başı, sözcük içi ve sözcük sonu karşılaştırmaları yapıldığında da iki metnin benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiş, ancak Yalancı Çoban metninde sesbirimler daha sık bulunmuştur. Çalışmada sesbirimcikler odak dışı tutulduğu için eş-sesletim etkisi sonucu akustik veya artikülasyonda meydana gelen değişimler ve sesbirimciklerin tartışması göz ardı edilmiştir.

Türkçede sözcük sonu ötümlü duraklamalı sesler (/b/, /d/, /g/) ve patlamalı-sızmalı seslerin (/dʒ/) istisna kelimeler haricinde (sac, hac) ötümsüzleştiği ancak son yıllarda dilimize giren kelimelerde en azından yazım olarak ötümlülüğün (örn. lig, miting) korunduğundan bahsetmiştik. Türkçede bulunan sesbirimlerin sıklığını iki metin üzerinde karşılaştırdığımızda ötümlü duraklamalı ve ötümlü patlamalı-sızlamalı seslerin sözcük sonu örnekleri bulunmamıştır (Bkz. Şekil 2). Buna ek olarak, /f/, /g/, /h/, /j/, /œ/, /s/, /v/ seslerinin her iki metinde de sözcük sonunda örneklerine rastlanmamıştır. /l/ ve /ɔ/ sesleri Yalancı Çoban metninde sözcük sonunda bulunmazken, Rüzgâr ile Güneş metninde sırasıyla iki ve birer örneği bulunmuştur. Öte yandan, /m/, /p/, /tʒ/, /y/ sesleri Rüzgâr ile Güneş metninde sözcük sonunda bulunmazken, Yalancı Çoban metninde /m/ sesinin üç, /p/, /tʒ/ seslerinin birer ve /y/ sesinin ikişer örneği bulunmuştur.

Şekil 2: Rüzgar ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerinde bulunan sesbirimlerin sözcük sonu sıklık karşılaştırması

Özetle, Yalancı Çoban metni sesbirim sıklığı, sözcük sıklığı ve derinliği, hece yapısı çeşitliliği ve Türkçenin sesbilgisi özelliklerinin kapsamı açısından söyleyiş akustik analizlerinde kullanılacak metin olarak nispeten daha tercih edilebilir özellikler barındırmaktadır. Ancak, yapılacak olan akustik ölçüm çalışmalarının hedef seslerine göre bu metinlerin uygunluğu yer değiştirebilir.

4.1 Ünlü Sesbirimlerin Çeşitliliği

Standart Türkçede bulunan ünlülerin akustik analizini bu metinler üzerinden yapılmak istenilirse, seslerin sözcük konumuna göre bulunurluğu ve sıklığı Yalancı Çoban metninde öne çıkmaktadır. Ünlülerin akustik analizinde aynı sesin aynı konuşmacı tarafından 3 defa üretimi yaygındır (ve fakat bir zorunluluk değildir). /ʌ/, /ɛ/, /ʊ/, /ɪ/ düz ünlü grubunda bulunan /ʊ/ harici tüm sesler sözcük başı, ortası ve sonu konumlarında akustik ölçüm için gereken sıklıktadır. /ʊ/ sesi bu metinde sözcük başında bulunmamaktadır. Bu ses grubunu Rüzgâr ile Güneş metninde incelediğimizde seslerin sözcük ortası ve sonunda bulunurluğu yeterli sıklıkta iken, sözcük başında /ɛ/ sesi hariç bir veya iki defa sesletim örneği bulunmuştur.

Yuvarlak ünlü ses grubunda /ɔ/, /œ/, /u/, /y/ Türkçenin getirdiği bazı ses kuralları bu sözcüklerin bulunurluğu sınırlamaktadır. Örneğin, Türkçede sözcük sonlarında /ɔ, œ/ sesleri bulunmazken, ödünç aldığımız birçok sözcükle (örn., banyo, banliyö, metro,) bu kural güncelliğini yitirmiştir. Ancak her iki metinde sözcük sonu /ɔ, œ/ örneği içermemektedir. Yalancı Çoban metninde /ɔ/ ve /œ/ sesleri sözcük başı ve sözcük ortası akustik analizini yapmak için gereken sıklık sayısını karşılamaktadır. Rüzgâr ile Güneş metninde bu durum sadece /ɔ/ sesi için geçerli olup /œ/ sesine sözcük başında rastlanmamaktadır. Yine dar yuvarlak ünlüler /u/, /y/ sesleri de Rüzgarla Güneş metninde sözcük başında bulunmamakta, ek olarak /y/ sesi sözcük sonunda da bulunmamaktadır. Yalancı Çoban metnindeyse durum nispeten daha iyi olsa da (/y/ sesinin her pozisyonda örneği mevcuttur) yeterli sıklıkta değildir. Benzer şekilde /u/ sesi de sözcük başı formda bulunmamaktadır. Dolayısıyla her iki metinde ünlülerin akustik analizi için sözcük ortası konumunda kapsamlı bir uygunluk sağlamaktayken, sözcük başı ve sözcük sonu durumlarında bütüncül bir analize imkân vermemektedir. Sözcük ortası konumunda tüm sesler yeterli sıklıkta olsa bile, Türkçe ve bazı dillerde gözlemlenen kapalı ünlü ötümsüzlüğü (high vowel devoicing) bu seslerin akustik olarak gözlemlenmesine imkân yaratmayabilir (Jannedy, 1995). Dolayısıyla sözcük ortası konumunda yeterli sayıda bulunan ünlülerin eş-sesletim koşulları söyleyişin akustik analizi için engel teşkil edebilir. Ek olarak, bu çalışmada odak noktası Standart Türkçedeki sesbirimler olduğu için sesbirimcik değişkelere (allophonic variation) dair ayrı bir inceleme yapılmamıştır. Benzer şekilde, diphthong (çift ünlü) örnekleri de incelenmemiştir. Bu detayları kapsayacak bir metnin odak noktasının sadece Standart Türkçede ünlüler (sesbirimler, sesbirimcikler, ikiz ünlüler) olması metnin uzunluğunu ve içeriğini ideal boyutta kontrol etmeye yarayacaktır.

Özetle, iki metin karşılaştırıldığında Yalancı Çoban metninin Standart Türkçede bulunan ünlülerin analizi için çeşitli açılardan daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Ancak Türkçenin sesbilgisi kurallarını ihlal eden örneklerin sınırlı sayıda bulunması veya hiç bulunmaması (-o, -ö ile biten sözcükler), sesbirimcikler ve çift ünlülerin incelenmesi ünlü analizi için odaklanılmış kapsamlı bir Türkçe metin ihtiyacını devam ettirmektedir.

4.2 Ünsüz Sesbirimlerin Çeşitliliği

Standart Türkçe ünsüz analizinde Türkçe sesbilgisinin özelliklerini iki metin üzerinde karşılaştırdığımızda benzer eksiklikler tespit edilmiştir. İlk olarak, duraklamalı ve patlamalı-sızmalı seslerin sözcük sonu ötümsüzleşmesi kuralını ihlal eden yabancı dil kökenli sözcük örneği iki metinde de yoktur. Dolayısıyla, Standart Türkçe konuşanların ‘blog’- ‘blok’ vb. sözcüklerde ötümlülük zıtlığını üretip üretmediği, gençler ve yaşlılar, kadınlar ve erkekler arasında farklılıklar olup olmadığı henüz bilinmemekte ve fakat araştırma gereği bulunmaktadır.

İki metinde tespit edilen bir diğer eksik de dilimize genellikle Farsça veya Fransızcadan geçmiş sözcüklerde bulunan [ʒ] sesidir. Her iki metinde de [ʒ] sesinin sözcük başı, ortası veya sonu konumunda örneğine rastlanamadığı için, bu ödünç sesin akustik özelliklerinin metin içi söyleyişlerde tespit edilmesi mümkün olmamıştır. Dolayısıyla bu metinler adapte edilirken veya alternatif bir metin arayışında, Türkçenin tüm sesbirimlerin bulunurluğunun kontrol edilmesi gerekmektedir.

Eski Türkçede sözcük başında bulunmayan akıcı (liquids) sesler Standart Modern Türkçede sıklıkla kullanılmaktadır (örn., resim, rötuş, limon, lazım,). İki metni akıcı seslerin akustik analizi için karşılaştırdığımızda, özellikle sözcük başı ve sözcük sonu konumlarda bu seslerin akustik özelliklerini tespit edecek sıklıkta tekrarı bulunmamaktadır. /r/ sesi, Rüzgarla Güneş metninde sözcük başında olmayıp, Yalancı Çoban metninde sadece bir örneğe rastlanmıştır. Sözcük sonu /r/ sesi için iki metinde yeteri kadar örnek bulunmasıyla beraber, “bir” kelimesinin nitelik değil belgisiz sıfat olarak kullanıldığında söyleyişte sıklıkla düşmesi ve ‘bi’ şeklinde sesletilmesi, sesbilim analizine uygun sözcük sayısını ikiye düşürmüştür. /l/ sesi için yapılan karşılaştırmada her iki metinde de sözcük başı ve sözcük sonu örneklere rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu metinlerin akıcı ses grubu için akustik analiz açısından yeteri kadar zengin olmadığı belirlenmiştir.

Ünsüzler için son bakacağımız seslerden biri de sesbirim tanımlaması sürekli tartışmaların odağı olan yumuşak g <ğ> sesidir. <ğ> sesinin sesbilimsel sınıflandırılmasındaki temel karmaşıklığın sebebi, sesbilgisi olarak ünsüz işlevi görürken (hece yapısı değişikliği dağ-dağı), akustik özellik olarak önündeki ünlü sesin süre uzatımı haricinde bir karakteristik özellik barındırmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Ünal-Logacev vd. (2019) yakın zamandaki çalışmasında <ğ> sesinin akustik açıdan önceki sesi uzattığını ve herhangi bir damaksıl özellik

barındırmadığını bulmuştur. Dolayısıyla, genel Türkçe sesbilgisi çalışması için hazırlanan kapsamlı bir metinde bu sesin bulunurluk örneği sesbilim çalışmaları için faydalı olacaktır. Her iki metni karşılaştırdığımızda, Poyraz ile Güneş metninde toplamda üç kez sözcük ortası konumunda ve -u ünlüsünü takip eden <ğ> sesi bulunurken, Yalancı Çoban metninde 12 sözcük ortası konumunda ve altı farklı önde gelen ünlüyle bulunmakta ve <ğ> sesinin akustik analizi için daha fazla örnek sağlamaktadır. Yalancı Çoban metninde bulunan eşsesletim çeşitliliği bu sesin çevresel özelliklere göre nasıl değiştiğini inceleme fırsatı yaratmaktadır¹.

Özetle, Standart Türkçede hem ünlülerin hem ünsüzlerin akustik özelliklerinin incelenmesi için Yalancı Çoban metni nispeten daha zengin ve kapsamlı bir alternatif sunmuştur. Ancak, yine de yukarıda bahsedilen bazı sesbilgisel ihlal örnekleri açısından tam olarak kapsamlı bir metin olmadığını ve Türkçe sesbilgisi- sesbilim çalışmaları için gereken metin ihtiyacını karşılamadığını ortaya çıkarmıştır. Bu bulgular doğrultusunda çıkarılan sonuçlar ve öneriler bir sonraki bölümde sunulmuştur.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, İngilizce sesbilim ve sesbilgisi alan yazınında sıklıkla kullanılan iki metnin Türkçelerinin Türkçe sesbilgisi yapısı göze alınarak uygunluğu ve kapsamlılığı incelenmiştir. Yapılan sesbilgisi ve sesbirim karşılaştırmaları sonucu, Rüzgâr ile Güneş metninin diğer dillere çevirisinde olduğu gibi (Jesus, Valente vd. 2015) Türkçenin sesbilgisi açısından tüm özellikleri ve ihlalleri barındırmadığı ve tüm sesbirimleri içermediği tespit edilmiştir. Öte yandan, Hiki, Kakita ve Okada (2011) bu metnin Japonca'nın sesbilgisi özelliklerine göre değiştirilmiş halinin yeterli fonemik çeşitlilikte olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu çalışmanın sonucunda Rüzgâr ile Güneş metninin değiştirilmesinden önce, İngilizce karşılaştırmada olduğu gibi (Deterding, 2006), Yalancı Çoban metninin Standart Türkçedeki seslerin akustik analizi için görece daha kapsamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer deyişle, metin değişikliğinin tercih edilmesi durumunda Yalancı Çoban metninin daha az değişiklik gerektireceği ve metnin akış ve bütünlüğü koruyacağı bulunmuştur. Ancak sürekli kendini güncelleyen Türkçenin sesbilgisi yapısında ihlalleriyle barındırdığı sözcüklerin söyleyişinin incelenmesi için gereken örnekler yeteri kadar rastlanmamıştır. Bunun başlıca sebebinin halk masalları türünde yazılan metinlerde tekrar eden geçmiş zaman kip ve ekleri, anahtar sözcüklerin sıklığı, sesbilgisi ihlallerine yol açan ödünç alınmış sözcüklerin azlığı gibi yapısal sorunlar olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, Yalancı Çoban metninin sesbilim deneylerinde Rüzgâr ile Güneş metnine göre nispeten daha kapsamlı bir metin olduğunu ve sözcük listelerine ek olarak kullanılabileceğini belirtirken, araştırma

¹ Bu çalışmada ünlü ve ünsüz sesbirimciklere yer verilmemiş, ancak <ğ> sesinin tartışmalı konumundan ötürü (sesbirim vs sesbirimcik) metinlerarası sıklığı ve eşsesletim çeşitliğinden bahsedilmiştir.

hedefine uygun halde hazırlanmış farklı yazım türlerine ait metinlerin daha kapsamlı olabileceğini tekrar vurgulamak isterim.

Bu araştırma boyunca bahsedilen sesbilgisi özellikleri ve tüm sesbirimleri eş sıklıkta bir metnin içinde bulmak hedef metnin ses kayıt süresini oldukça uzatabilir. Türkçenin kendine has sesbilgisi özellikleri göze alındığında, ünlüler, ünsüzler, bürünsel (prosodic) birimler ve diğer sesbilgisi kurallarına yönelik farklı örnek metinlerin hazırlanması sesbilim çalışmalarında yönetsel sorunları azaltacağından daha faydalı olacaktır. Örneğin, bütün özellikleri veya ihlalleri dahil eden bir metin, kayıt süresini uzatacağı için hem katılımcılarda fiziksel yorgunluk vb. sebep olup hem de toplanan ham verinin işlenmesi ve çözümlenmesi için gereken zamanın uzamasına sebep olacaktır. Bu gibi sorunların önüne geçmek amacıyla Yalancı Çoban metninin, araştırma hedefleri göz önünde bulundurularak uyarlanması alternatif bir çözüm olabilir. Örneğin, sadece ünlülerin analizini hedefleyen bir çalışma için metin içinde geçen çeşitli kalıplar alternatifleriyle değiştirilebilir (örneğin ‘...her zamanki tavuk ve ördek diyetinde’ yerine ‘uzun zamandır yediği tavuk ve ördeklerden...’). Hedeflenen sesbilgisi ihlalleri için tespit edilen örnek sözcükler metnin içine anlamın akışını bozmayacak şekilde yerleştirilebilir.

Bir başka alternatif çözüm ise, hedef seslerin üretildiği sözcük listeleri oluşturularak bu sözcüklerin yer aldığı ideal uzunlukta çeşitli metinler hazırlamak olabilir. Türkçenin sondan eklemeli dil yapısı ve ünlü uyumu ve hece yapısı gibi sesbilgisi özellikleri tek bir kapsamlı metnin uygunluğunu azaltmaktadır. Bunun yerine, sadece ünlülerin söyleyişine odaklanılan, sadece hedef ünsüzlerin söyleyişine odaklanılan (örneğin ötümlü ve ötümsüz duraklamalı sesler), sadece bürün (prosody) özelliklerine odaklanılan farklı yazı türlerine ait metinler araştırmacılar kontrolünde hazırlanabilir. Halk masalları türünden seçilen metinler gerek kullanılan zaman kipleri gerekse metinlerin içeriğinin sadeliğinden ötürü güncel Türkçe sesbilgisi akustik analiz çalışmaları için uygun bir tür olmamaktadır. Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerinde Türkçe sesbilgisi açısından bulunan eksiklikler de bunu göstermiştir. Farklı edebi yazı türlerinin kullanılması metin yapısından kaynaklanan bu eksiklikleri (örneğin farklı zaman kiplerinin kullanımı) bir miktar azaltabilecektir.

Son olarak, bu çalışma Rüzgâr ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerini Standart Türkçeye uygunluğunu sadece akustik sesbilim analizi açısından incelemiştir. Artikülasyon incelemeleri ünlü uyumu, ünsüz uyumu, yuvarlak ünlüler, çift ünsüzler vb açılardan ve de ölçümlerde kullanılan malzemenin değişikliğinden ötürü farklı materyal gereksinimi doğurabileceği için bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Benzer şekilde Standart Türkçede vurgu, tonlama, perde gibi bürünsel (prosodic) yönler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Yalancı Çoban metni birçok açıdan Rüzgâr ile Güneş metninden daha kapsamlı olmakla birlikte, Standart Türkçe için yapılan sesbilim çalışmalarının karşılaştırılabilmesi için gereken kapsamlı bir metin (veya metinler) ihtiyacının devam etmekte olduğunu göstermiştir.

Kaynaklar

- Baird, L., Evans, N., ve Greenhill, S. J. (2022). Blowing in the wind: Using ‘North Wind and the Sun’ texts to sample phoneme inventories. *Journal of the International Phonetic Association*, 52(3), 453-494.
- Bellik, J. (2018a). An acoustic study of vowel intrusion in Turkish onset clusters. *Laboratory Phonology: Journal of the Association for Laboratory Phonology*, 9(1). <https://doi.org/10.5334/labphon.112>
- Clements, G. N. ve Sezer, E. 1982. Vowel and consonant disharmony in Turkish. In van der Hulst, Harry ve Smith, Norval (Eds.), *The structure of phonological representations (Part II)*, 213–255. <https://doi.org/10.1515/9783112423325-007>
- Davutoğlu, A. (2010). Standart Türkçedeki Ünlülerin Akustik Analizi ve Fonetik Altyapı. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>)
- Demir, N., ve Yılmaz, E. (2011). *Türkçe ses bilgisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, (2362).
- Demircan, Ö. (1996). *Türkçenin ses dizimi: sesler, sesbirimler, ayırıcı özellikler, ses değişimleri, vurgu, vurgulama, ezgi, ezgileme* (Vol. 183). Der Yayınları.
- Deterding, D. (2006). The North Wind versus a Wolf: short texts for the description and measurement of English pronunciation. *Journal of the International Phonetic Association*, 36(2), 187-196. <https://doi.org/10.1017/s0025100306002544>
- Eckert, P, ve Rickford, J. R. (2002). *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511613258>
- Ergenç, İ., ve Uzun, İ. P. B. (2020). *Türkçenin Ses Dizgesi*. Seçkin Kitabevi.
- Ernestus, M., Hanique, I., ve Verboom, E. (2015). The effect of speech situation on the occurrence of reduced word pronunciation variants. *Journal of Phonetics*, 48, 60-75.
- Hiki, S., Kuniko, K., ve Hideo, O. (2011). A panphonic version of the text of ‘The North Wind and the Sun’ for the Illustration of the IPA of Japanese (Tokyo dialect) consonants. *International Congress on Phonetic Sciences XVII*, Hong Kong, 17–21 August, 871–873.
- Jannedy, S. (1995). Gestural phasing as an explanation for vowel devoicing in Turkish. *Ohio State University Working Papers in Linguistics* 45. 56-84.

- Jesus, L. M.T., Valente, A. R., ve Hall, A. (2015). Is the Portuguese version of the passage ‘The North Wind and the Sun’ phonetically balanced? *Journal of the International Phonetic Association* 45, 1–11.
- Kabak, Barış, ve Weber, Silke Anna Theresa. (2013). Markedness, context, and directionality in Turkish harmony: A corpus study on vowel co-occurrence patterns. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 53-85.
- Kılıç, A. M. (2003). Türkiye Türkçesi’ndeki ünlülerin ses bilgisel özellikleri. In *Studies in Turkish Linguistics: Proceedings of the Tenth International Conference in Turkish Linguistics*: August 16-18, 2000, Boğaziçi University, İstanbul (p. 3).
- Kopkallı-Yavuz, H. (1993) A Phonetic and phonological analysis of final devoicing in Turkish (Doktora Tezi, University of Michigan, United States).
- Kopkallı-Yavuz, H. (2010). The sound inventory of Turkish: Consonants and vowels. In Topbaş, S. ve Yavaş, M. (Eds) *Communication Disorders in Turkish* (pp. 27-47). Multilingual Matters.
- Kornfilt, J. (2003). Scrambling, Subscrambling, and Case in Turkish. In *Word Order and Scrambling*, (pp. 125-155). Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9780470758403.ch6>
- Ladefoged, P. (2003). *Phonetic data analysis: An introduction to fieldwork and instrumental techniques*. Wiley-Blackwell.
- Levi, S. V. (2000). *Glides, laterals, and Turkish vowel harmony* (Master's thesis, University of Washington)
- Polgardi, K. (1999). Vowel harmony and disharmony in Turkish. *The Linguistic Review*, 16 (2) <https://doi.org/10.1515/tlir.1999.16.2.187>
- Ünal-Logacev, Ö., Žygis, M., ve Fuchs, S. (2019). Phonetics and phonology of soft ‘g’ in Turkish. *Journal of the International Phonetic Association*, 49(2), 183-206. doi:10.1017/S0025100317000317
- Van der Hulst, H., ve Van De Weijer, J. (1991). Topics in Turkish phonology. In H. Boeschoten ve L. Verhoeven (Eds) *Turkish Linguistics Today*, (pp. 11–59). Leiden, the Netherlands: E. J. Brill.
- Warner, N., ve Tucker, B. V. (2011). Phonetic variability of stops and flaps in spontaneous and careful speech. *The Journal of the Acoustical Society of America* 130 (3) 1606–1617. <https://doi.org/10.1121/1.3621306>

- Yağlı, E. (2018). Indexing social meaning: Socio-phonetic variables and listener perceptions of Turkish. (Doktora Tezi, Hacettepe Universitesi, YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>)
- Yavas, M. (2010). Chapter 3 Some Structural Characteristics of Turkish. In Seyhun, Topbaş ve Mehmet, Yavaş (Eds.), *Communication Disorders in Turkish* (pp. 48–62). Multilingual Matters <https://doi.org/10.21831/9781847692474-008>
- Zimmer, K., ve Orgun, O. (1992). Turkish. *Journal of the International Phonetic Association*, 22(1-2), 43-45. <https://doi.org/10.1017/s0025100300004588>

EKLER

Ek 1 Rüzgar ile Güneş ve Yalancı Çoban metinlerinin IPA yazılışları²

pojrɑzɑ gynɛʃ bɪr bɪrlɛrɛndɛn dɑhɑ kuvvɛtlɪ ɔduklɑrɑwɑwɪ ɪlɛrɪ syrɛrɛk
ɪddɪɑ:lɑʃwɑjɔrlɑrdɑw. dɛrkɛn klɑwɑn bɪr pɑltɔ gɪjɪmɪʃ bɪr jɔldʒu gɔɛrdylɛr. bu jɔldʒu jɑ
pɑltɔsunu tʒɑwkɑrttɑwɑrlɛnɪn dɑhɑ kuvvɛtlɪ ɔldu:nu klɑbul ɛtmɛjɛ klɑrɑ vɛrdɪlɛr.
pojrɑz vɑr gɪdʒy jɛ ɛsmɛjɛ bɑʃlɑdɑw. ɑndʒɑk jɔldʒu pɑltɔsuna gɪtɪgɪdɛ dɑhɑ swɑkw
sɑrɑwɑjɔrdɑ. sɔnundɑ pojrɑz u:ɑrɑmɑktɑn vɑzɡɛtɪzɪ. bu sɛfɛr gynɛʃ ɑtʒw ɔrtɑlwɑk
wɑwɑwɑndʒɑ jɔldʒu pɑltɔsunu hɛmɛn tʒɑwkɑrdɑw. bɔjɛdɛzɛ pojrɑz gynɛʃɪn kɛndɪsɪndɛn
dɑhɑ kuvvɛtlɪ ɔldu:unu klɑbul ɛtmɛjɛ mɛdʒbur klɑdɑw.

bɪr zɑmɑnɑnɑr bɪr dɑ:wɑn ɛtɛ:nɛ jɑkwɑn klɑrɑn lwɑk bɪr ɔrɑmɑwɑn jɑwɑndɑkɪ tɑrlɑlɑrdɑ
syrylɛrɪnɪ gɔzɛlɛjɛn fɑkɪr bɪr dʒɔbɑn vɑrdɑw. swɑdʒɑk bɪr ɔ:lɛdɛn sɔnɑrɑ hɛm kɛndɪnɛ bɪr
ɑrɑkɑdɑʃ bulmɑk hɛm dɛ bɪrɑz ɛ:lɛnmɛk ɪtʒɪn ɪjɪ bɪr pɑn dɪsɪndɪ.jumrɑ:unu hɑnɑjɑ
klɑdɑwɑwɑp kurt kurt dɪjɛ bɑ:wɑrɑrɑk kɔjɛ dɔ:ru kɔʃtu. ɔnu dujɑr dujɑmɑz kɔjɪlylɛrɪn hɛpsɪ
ɔnun gɪvɛnɪ:ɪndɛn ɛndɪʃɛ dujɑrɑk ɛvɛlɛrɪndɛn fɑwɪrdɑw vɛ hɑttɑ kuzɛnɛlɛrɪndɛn ɪkɪsɪ
kwɑsɑ bɪr syrɛ ɪtʒɪn ɔnun jɑwɑndɑ klɑdɑw. bu tʒɔdʒu:u ɔ klɑdɑr sɛvɪndɪrdɪ kɪ bɪrklɑtʒ
gɪn sɔnɑrɑ ɑjɪwɑ nɑmɑrɑjɑw tɛkrɑr dɛnɛdɪ vɛ bɪr kɛz dɑhɑ bɑʃrɑwɑwɪ ɔldu. ɑndʒɑk tʒɔk
ɡɛtɪzɛmɛdɛn hɑjvɑnɑt bɑhtʒɛsɪndɛn hɛnyz klɑtʒmɑw bɪr kurt hɛr zɑmɑnɑkɪ tɑvwɑk vɛ ɔɛrdɛk
dɪjɛtɪndɛ bɪr dɛ:ɪʃɪklɪk ɑwɑjɔrdɑ. bu jɪzɛdɛn vɪrɑwɑmɑ kɔrɑkɪsɪnɪ jɛnɛrɛk ɡɛrɪzɛkɛtɛn dɛ
ɔrɑmɑndɑn tʒɑkwɑwɑʃ vɛ kɔjɪnɑrɑw tɛhdɪt ɛtmɛjɛ bɑʃlɑmɑwɑʃtɑw. kɔjɛ kɔʃrɑk ɪnɛn
tʒɔdʒuk tɑbɪ: kɪ ɔndʒɛkɪndɛn dɑhɑ jɪkɛk sɛslɛ bɑ:wɑrdɑw. nɛ jɑzɑwɑ kɪ tɪm kɔjɪlylɛr
ɔnun ɔnɑrɑwɑ ytʒɪndʒy kɛz klɑndɑwɑmɑjɑ tʒɑlwɑʃtɑw:wɑnɑ ɪkɪnɑ ɔduklɑrɑwɑndɑn gɪtɪ
burɑdɑn vɛ bɪr dɑhɑ bɪzɪ rɑhɑtsɪwɪz ɛtmɛ dɛdɪlɛr. vɛ bɔjɛdɛzɛ kurt bɪr zɪjɑ:fɛt tʒɛkɪtɪ.

² IPA transkripsiyonunda sesbirimciklere, örneğin açık e kullanımı, çalışmanın odak noktasında olmadığı için yer verilmemiş, Kopkallı-Yavuz'un (2010) sesbirim envanteri esas alınarak yazım yapılmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.
